ODPOWIEDZIALNOŚĆ NIELETNICH ZA CZYNY ZABRONIONE POD GROŹBĄ KARY

mgr Alicja Limburska

Nieletni na gruncie prawa karnego to taka osoba, która nie ukończyła 17 roku życia. Co do zasady taka osoba nie będzie odpowiadała za popełnione przestępstwo na zasadach przewidzianych przez kodeks karny. Podstawą odpowiedzialności dedykowaną specjalnie dla osób nieletnich jest ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. W niektórych przypadkach określonych w kodeksie karnym odpowiedzialność karną ponieść może jednak osoba, która ukończyła 15 rok życia (art. 10 § 2 k.k.).

Małoletni to w polskim prawie osoba, która nie ukończyła 18 roku życia. Czasami w kodeksie karnym znajdujemy również uszczegółowienie tego pojęcia np. „małoletni poniżej lat 15" (art. 197 § 3 k.k.)

Młodociany to osoba, która w momencie popełnienia przestępstwa nie ukończyła 21 lat, a w czasie orzekania w pierwszej instancji 24 lat (art. 115 § 10 k.k.)

ODPOWIEDZIALNOŚĆ NIELETNIEGO NA GRUNCIE K.K.

Na zasadach określonych w tym kodeksie odpowiada ten, kto popełnia czyn zabroniony po ukończeniu **17 lat**.

Kodeks karny dopuszcza wyjątki od tej reguły – w konkretnym przypadku możliwe jest zarówno obniżenie tej granicy do 15 roku życia, jak i podwyższenie do 18 roku życia.

Pamiętać należy jednak, że wobec sprawcy, który w czasie popełnienia przestępstwa nie ukończył 18 lat, **nie orzeka się kary dożywotniego pozbawienia wolności!**

Nieletni, który po ukończeniu **15 lat** dopuszcza się wskazanych przez ustawodawcę czynów, **może** odpowiadać na zasadach określonych kodeksie karnym, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne.

Orzeczona takiemu sprawcy kara **nie może przekroczyć 2/3 górnej granicy ustawowego zagrożenia** za dany czyn; sąd może zastosować także nadzwyczajne złagodzenie kary.

Katalog czynów, za które nieletni może odpowiadać na zasadach przewidzianych w k.k.:

- zamach na życie Prezydenta RP, art. 134
- zabójstwo oraz jego typy kwalifikowane, art. 148
- umyślne spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, art. 156
- umyślne sprowadzenie zdarzenia powszechnie niebezpiecznego, art. 163
- porwanie statku lądowego lub powietrznego, art. 166
- spowodowanie katastrofy w komunikacji, art. 173
- gwałt zbiorowy lub ze szczególnym okrucieństwem, art. 197 § 3 i § 4
- czynna napaść na funkcjonariusza publicznego powodująca ciężki uszczerbek na zdrowiu, art. 223 § 2
- wzięcie zakładnika, art. 252
- rozbój, art. 280

W stosunku do sprawcy, który popełnił występek (nie zbrodnię!) **po ukończeniu lat 17, lecz przed ukończeniem lat 18**, sąd zamiast kary **stosuje** środki wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają. Chodzi o środki przewidziane w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich.

ZASADY ODPOWIEDZIALNOŚCI MŁODOCIANEGO W K.K.

Przypomnijmy, że młodociany to sprawca, który w momencie popełnienia przestępstwa nie ukończył 21 lat, a w czasie orzekania w pierwszej instancji 24 lat.

Kara orzekana w stosunku do takiego sprawcy ma pełnić przede wszystkim funkcję wychowawczą (art. 54 k.k.). Bycie młodocianym jest również przesłanką dla fakultatywnego nadzwyczajnego złagodzenia kary (art. . 60 § 1 k.k.). Do tej kategorii sprawców szersze zastosowanie mają środki o charakterze probacyjnym. W przypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności obowiązkowy jest dozór kuratora (art. 73 § 2 k.k.).

POSTĘPOWANIE W SPRAWACH NIELETNICH

Przepisy tej ustawy stosuje się w zakresie:

a) zapobiegania i zwalczania demoralizacji - w stosunku do osób, które nie ukończyły lat 18;
b) postępowania w sprawach o czyny karalne - w stosunku do osób, które dopuściły się takiego czynu po ukończeniu lat 13, ale nie ukończyły lat 17;
c) wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych - w stosunku do osób, względem których środki te zostały orzeczone, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez te osoby lat 21

Przewidziane w ustawie działania podejmuje się w wypadkach, gdy nieletni **wykazuje przejawy demoralizacji lub dopuści się czynu karalnego**.

TO NIE JEST ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA!!

Ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich stosuje się m.in. w przypadku popełnienia przez nieletniego czynu karalnego. Przez to pojęcie rozumie się o **czyn zabroniony przez ustawę w postaci przestępstwa, przestępstwa skarbowego lub wybranego wykroczenia**. Nieletni nie ponosi na gruncie tej ustawy odpowiedzialność w przypadku popełniania wykroczenia skarbowego.

Wykroczenia będące czynem karalnym w rozumieniu tej ustawy:

- posiadanie niebezpiecznego przedmiotu w miejscu publicznym (maczeta, nóż, kastet)
- zakłócanie porządku publicznego
- umyślne niszczenie znaków, znaków ostrzegawczych
- rzucanie przedmiotami w pojazd mechaniczny
- prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie po spożyciu alkoholu
- prowadzenie pojazdu nie mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub po spożyciu alkoholu
- kradzież lub paserstwo do 500 zł
- niszczenie rzeczy
- spekulacja biletami wstępu na imprezy
- utrudnianie lub uniemożliwianie korzystania z urządzeń użytku publicznego

DYREKTYWY POSTĘPOWANIA W SPRAWACH NIELETNICH

- należy kierować się przede wszystkim **dobrem nieletniego**
- należy dążyć do osiągnięcia korzystnych zmian w osobowości i zachowaniu się nieletniego oraz zmierzać w miarę potrzeby do prawidłowego spełniania przez rodziców lub opiekuna ich obowiązków wobec nieletniego
- należy brać pod uwagę osobowość nieletniego, a w szczególności wiek, stan zdrowia, stopień rozwoju psychicznego i fizycznego, cechy charakteru, a także zachowanie się oraz przyczyny i stopień demoralizacji, charakter środowiska oraz warunki wychowania nieletniego

ŚRODKI STOSOWANE WOBEC NIELETNICH

Środki wychowawcze → np. upomnienie, zobowiązanie np. do podjęcia nauki czy naprawienia wyrządzonej szkody, nadzór rodziców lub opiekuna, nadzór kuratora

Środki leczniczo-wychowawcze → umieszczenie nieletniego w szpitalu psychiatrycznym lun innym podobnym podmiocie, jeżeli stwierdzono u niego upośledzenie umysłowe, chorobę psychiczną lub inne zakłócenie czynności psychicznych bądź nałogowe używanie alkoholu albo innych środków

Środek poprawczy → umieszczenie w zakładzie poprawczym w przypadku popełnienia przez nieletniego przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, jeżeli przemawia za tym odpowiednio wysokim stopnień demoralizacji, okoliczności i charakter czynu (zwłaszcza gdy dotychczasowe środki okazały się nieskuteczne lub nie zapewnią resocjalizacji)

Kara → tylko w wypadkach prawem przewidzianych, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego

Odpowiedzialność przewidziana w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich **NIE JEST ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ KARNĄ**!

Postępowania z tego zakresu prowadzi **SĄD RODZINNY**.

W sprawach nieletnich, którzy dopuścili się czynu karalnego, sąd rodzinny stosuje odpowiednio przepisy części ogólnej Kodeksu karnego, Kodeksu karnego skarbowego lub Kodeksu wykroczeń, jeżeli nie są sprzeczne z ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Procedura stosowana w tych sprawach ma **charakter hybrydowy** – stosuje się w nich odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego właściwe dla spraw opiekuńczych, natomiast w zakresie dotyczącym działalności obrońcy oraz zbierania i przeprowadzania dowodów stosuje się odpowiednio Kodeks postępowania karnego, ze zmianami przewidzianymi w tej ustawie.

Dodatkowa nieobowiązkowa literatura:

1) M. Korcyl-Wolska, *Postępowanie w sprawach nieletnich*, Warszawa 2008 (dostępna na portalu Google Books)
2) L. Gardocki, *Czy karać nieletnich?*, „Palestra" 1994, nr 11 (powinno być dostępne online)